

(*ibid.*, 1898), Летто-Славянск. элементы въ Этрускихъ надписяхъ (*ibid.*, 1911), Древнѣйшая ливонская хроника и ея авторъ (Peterburi, 1907). Tema lühemaist kirjutistest mainitagu veel Полувѣрцы Псково-Печерскаго края (Живая Старина 1890), Исакские полуверцы въ Эстл. губ. (Временникъ Эстляндск. губ., кн. II, 1894, ilm. 1895), Древнеэстонск. письма (Археол. Извѣстия и Записки VII, 1900). Neil töil, milledest mõned küll teaduslikes ajakirjus avaldatud, kuid mis võrdlemisi süsteemitult koostatud, puudub jäädavam väärtus.

Isikl. j. m. saadud andmed. — Vrdl. ka F. Tuglas, Ado Grenzsteini lahkumine (1926), lk. 51–56. T.

TUGLAS (end nimi Mihkelson), Friedebert, kirjanik, sünd. 18. II 1886 Võnnu klk. Anja mõisas Tartu lähedal puusepp Jüri Mihkelson'i pojana. Isapoolsed esivanemad olid metsavahtidena mõisast eemal elanud ja paaris põlves Juhanson'ide nime kandnud. T.-e vanemad olid oma vähenõudlikust kooliharidusest hoolimata kirjandust armastavad inimesed, sellepärast leidis kodus võrdlemisi rohkesti raamatuid. Vanemad kolisid Ahjalt esmalt Tamme kõrtsipidajaiks Tartu- ja Võrumaa piiril, siis Kirepi mõisa karjaravitsejaiks Rõngus. Ühtlasi algas neis kohtades T.-e kooliskäik: 1 a. Maaritsa venekeelses klk.-koolis, 1897–1901 Uderna ministeeriumikoolis. T. on juba Uderna koolikirjatöist saadik hakanud oma sulge harjutama küll proosas, küll värsis. 1901. a. asusid T.-e vanemad Tartu, kus T. jätkas õppimist 4-kl. linnakoolis. 1901. a. saadik hakkasid »Postimehes» ja »Lindas» ilmuma ta esimesed teedkompad kirjanduslikud katsed. Eesti kodumomantilisele ja külarealistlikule suunale võlgnedes osutasid mitmed neist visanditest juba tähelepanudavat jutustusandi (nii pimedas metsanurgas sekeldav »Hunt», 1902, naiivselt leidlik koomiliste tegevus- ja karaktermotiivide ühendamisest). Raskusi kohtamata õppimises võttis omarahvuslike huvidena T. innukalt osa ka eelrevolutsioonilisest noorsooliikumisest Tartus. Osalisena tabatud M. Veske (vt.) mälestusõhtu korraldamises venestuspedagoogide selja taga, oli ta 1903. a. kevadtalvel sunnitud Tartu linna koolist lahkuma, kuid lõpetas selle kooli siiski samal kevadel eksternina. Talvel 1903–04 teenis ta »Postimehes» talituses raamatupidaja A. Kitzberg'i (vt.) abilise ja töötas vähesel määral kaasa toimetuses. 1904. a. sügisel astus ta H. Treffner'i eragümnaasiumi, pääses kõrvuti sellega uudse muukeelse kirjanduse maitsele. Külarealistlikust ja naturalistlikust koolist viitasid juba mitmesugused üleminekud ta meeleliste elamuste erilisele erksusele, tundelise

hingerühi hellitusele, unistava sõna ja lüürlise lauseliikumise leidudele (»Õõ», »Lillelises infernos», »Kaldasel teel» 1904). Rühmitavasse »Noor-Eesti» sõpruskonda kuulumine oli T.-ele niimoodi nagu enesest mõistetav. Selle kõrval avatles teda ühtlasi poliitilistest salaorganisatsioonidest osavõtmine.

Sotsiaaldemokraatlikkude vene ja eesti üliõpilastega seltsimine tõi T.-e elukäiku järsu pöörde. Kui samal suvel sandarmivalitsus korraldas kaks läbiotsimist tagasitulevat T.-e korteris, konfiskeeris kõik ta paberid ja kirjavahetuse, siis oli ta sellega sattunud illegaalsesse seisukorda, ja ta keskkooliõpingute lõpuleviimine muutus võimatuks. 1905. a. oktoobrini »põranda all» töötades (Fr. Karlson'i [vt. *suppl.*] juures Valgas) leidis noor kirjanik mahti redigeerida juba oma nõudlikumaid kunstikavatsusi. Aga sotsialistliku kihutustöö kohustus tõmbas teda okt. keskel Tartu ja siit edasi Tallinnamaale, kus ta mitmel pool esines miitingumehe osades. S. a. dets. arreteeriti ta Volta vabriku keldris Tallinnamaa valdade, eriti töölissaadikute koosolekust osavõtmise pärast ja määrati administratiivses korras vanglasse. Pika Hermann'i vanglas kinni istudes lükkas ta tõrmitsev vabadusafekt paberile m. s. pateetilise proosaluuletise »Meri». Järgm. a. veebr. vabastati T. ühes paljude teistega Toompealt, ilma et tema asja oleks lähemalt uuritud. Tartus tagaotsitu pääses Tallinnas võrdlemisi kergesti vabaks tolleaegsete segaste olude tõttu; aga hiljemini on jälitava nime Riia sõjaringkonnakohtus ühendatud üleaurustegi süüdistustega. Algasid poliitilise pagulase rahutud rännakuaastad, mille kestes illegaalsel T.-el tuli kaua oma asukoht ja isikutunnistusi vahetada, närve pingutada ja jälgi segada. Esialgu varjas ta ennast Peterburis, siis ilmus ta lühikeseks ajaks salaja jälle Tartu, kus ta »Noor-Eesti» üritusi aitas organiseerida ja välja andis oma esimese iseraamatuna kirjastatud jutustuse »Hingemaa» (Tartu, 1906, II tr. Petrograd, 1923). Vaese kandimehe viletsus, oma maalapikese igatsus, maanõutamise õhin ja sellest järgnev hukatus, — kõiges külaturalistlikus ja sotsiaalpsühholoogilises lihtsuses oli see jutustus siiski omamoodi ehtsaks mälestusmärgiks läbielatud liikumisele. Aga autor oli saatustlikult tõugatud juba kodusest hulgalikumisest kaugenemisele ja individuaalsele eristumisele, kui ta 1906. a. sügisel siirdus Helsingi paosklema. Alguses näisid olud Soomes poliitilistele pagulastele üsna soodsad olevat, nii et uus juurdetuliija Helsingi raamatukogudes võis oma haridust täiendada, võis paigal püsides anduda eriti kirjutamisprobleemide juurdlemisele. Tema esteetilise individualismi läbimurrangule aitas